

ΤΑΞΗ: Α' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Μ. Τετάρτη 20 Απριλίου 2022

Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. Επομένως κανένας εκείνη τη νύχτα δεν έκλεισε μάτι (κοιμήθηκε), καθώς θρηνούσαν όχι μόνο αυτούς που χάθηκαν αλλά ακόμη πιο πολύ τον ίδιο τους τον εαυτό, γιατί περίμεναν ότι θα πάθουν ό,τι έκαναν στους Μηλίους, που ήταν άποικοι των Λακεδαιμονίων, και στους Σκιωναίους και στους Τρωναίους και στους Αιγινήτες και σε πολλούς άλλους Έλληνες. Την επόμενη όμως ημέρα συγκάλεσαν συνέλευση του δήμου στην οποία αποφασίστηκε να φράξουν με χώμα τα λιμάνια, να επιδιορθώσουν τα τείχη, να τοποθετήσουν φρουρές και να πάρουν γενικά όλα τα μέτρα για την πόλη με το σκεπτικό ότι πρόκειται να πολιορκηθεί.

Β.1.α. Στα δοθέντα αποσπάσματα του αμεταφράστου κειμένου οι Αθηναίοι πληροφορούνται δύο διαφορετικά γεγονότα. Αρχικά στο απόσπασμα 2.2.3. (βιβλίο 2, κεφάλαιο 2, παράγραφος 3) φθάνει στην Αθήνα η Πάραλος, η οποία ανακοινώνει στους Αθηναίους την ήττα τους από τους Σπαρτιάτες στους Αιγός Ποταμούς (*"Εν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παράλου ἀφικομένης νυκτὸς ἐλέγετο ἡ συμφορά"*). Η αντίδραση των Αθηναίων στο άκουσμα αυτής της είδησης ήταν να τη μεταδώσουν άμεσα ο ένας στον άλλον και να επιδοθούν σε θρήνο που ακουγόταν από τον Πειραιά ως την Αθήνα. Η ανησυχία και η οίμωγή τους κράτησαν ξάγρυπνους εκείνη τη νύχτα (*"καὶ οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τευχῶν εἰς ἅστω διήκεν, ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ παραγγέλλων ὥστ' ἐκείνης τῆς νυκτὸς οὐδεὶς ἐκοιμήθη"*). Η αντίδραση των Αθηναίων μπορεί να κριθεί άκρως δικαιολογημένη. Ο ίδιος ο ιστορικός επεξηγεί ότι ο ολοφυρμός τους, πέρα από την απώλεια των στρατιωτών, οφειλόταν κυρίως στο φόβο τους μήπως πάθουν τα ίδια που έκαναν στους Μηλίους, στους κατοίκους της Ιστιάιας και στους Σκιωναίους και στους Τρωναίους και στους Αιγινήτες και σε πολλούς άλλους από τους Έλληνες (*"οὐ μόνον τοὺς ἀπολωλότας πενθοῦντες, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἔτι αὐτοὶ ἑαυτοὺς, πείσεσθαι νομίζοντες οἷα ἐποίησαν Μηλίους τε Λακεδαιμονίων ἀποίκους ὄντας, κρατήσαντες πολιορκίᾳ, καὶ Ἰστιαιᾶς καὶ Σκιωναίους καὶ"*

Τορωναίους καὶ Αἰγινήτας καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων"). Ειδικότερα, οι κάτοικοι της Μήλου, αν και ήταν άποικοι των Λακεδαιμονίων, έμειναν ουδέτεροι κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Οι μικρές πόλεις Ιστιαία (στη βόρεια Εύβοια), Σκιώνη και Τορώνη (στη Χαλκιδική) είχαν αποστατήσει από την αθηναϊκή συμμαχία. Η Αίγινα, μικρό κράτος, ισχυρός όμως εμπορικός αντίπαλος της Αθήνας, ακολουθούσε πάντα φιλολακωνική πολιτική. Η Αθήνα φέρθηκε με μεγάλη σκληρότητα στις πόλεις αυτές αλλά και σε άλλες επιβεβαιώνοντας ότι τα ισχυρά κράτη επιδεικνύουν αλαζονεία και απανθρωπιά απέναντι στα μικρά και ανίσχυρα κατά τη διάρκεια κυρίως του πολέμου. Ήταν φυσικό και επόμενο οι Αθηναίοι να πιστέψουν ότι τώρα που έχασαν θα υποστούν τις συνέπειες των πράξεών τους και θα εισπράξουν το μένος των εχθρών τους. Έτσι, αποφάσισαν την επόμενη μέρα της αναγγελίας της ήττας να ετοιμάσουν την πόλη τους σαν να πρόκειται να πολιορκηθεί, δηλαδή να φράξουν όλα τα λιμάνια εκτός από ένα, να επιδιορθώσουν τα τείχη και να τοποθετήσουν φρουρές ("τῇ δ' ὕστεραία ἐκκλησίαν ἐπείησαν, ἐν ᾗ ἔδοξε τοὺς τε λιμένας ἀποχωῶσαι πλὴν ἑνὸς καὶ τὰ τείχη εὐτρεπίξειν καὶ φυλακὰς ἐφιστάναι καὶ ἄλλα πάντα ὡς εἰς πολιορκίαν παρασκευάζειν τὴν πόλιν").

Το δεύτερο αμετάφραστο κείμενο (βιβλίο 2, κεφάλαιο 2, παράγραφος 21) αναφέρεται στην είσοδο των δέκα "αυτοκρατόρων" πρέσβων στην Αθήνα, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Θηραμένης. Πρόκειται για την πρεσβεία που είχαν αποστείλει οι Αθηναίοι στη Λακεδαίμονα (συγκεκριμένα στη Σελλασία) για να διαπραγματευτούν τους όρους ειρήνης και επιστρέφει πίσω στο κλεινόν άστυ, για να ανακοινώσει τα καθέκαστα στους Αθηναίους. Οι τελευταίοι τους περικυκλώνουν, επειδή φοβούνταν μήπως είχαν επιστρέψει άπρακτοι, γιατί δεν χωρούσε πια άλλη αναβολή, καθώς ήταν πολλοί αυτοί που πέθαιναν από την πείνα ("εἰσιόντας δ' αὐτοὺς ὄχλος περιεχεῖτο πολὺς, φοβούμενοι μὴ ἄπρακτοι ἦκοιεν· οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῷ λιμῷ"). Οι Αθηναίοι είχαν φτάσει σε οριακή κατάσταση από πλευράς επιβίωσης, καθώς ο Λύσανδρος, ελέγχοντας τον Ελλήσποντο, απέκοψε τη δυνατότητα των Αθηναίων να προμηθεύονται σιτηρά και είχε επίσης αυξηθεί πληθυσμιακά πρόσφατα η πόλη, καθώς οι Αθηναίοι που συλλαμβάνονταν από τον Λύσανδρο στέλνονταν εκεί μόνο με ασφάλεια. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη την πιεστική κατάσταση στην οποία βρίσκονταν οι Αθηναίοι είναι δικαιολογημένη η αντίδραση τους να αδημονούν να μάθουν τα νέα που τους έφεραν οι πρέσβεις. Έτσι, πληροφορούνται την επόμενη ημέρα από τον Θηραμένη με ποιους όρους είναι διατεθειμένοι οι Πελοποννήσιοι να συνάψουν ειρήνη ("τῇ δὲ ὕστεραία ἀπήγγελλον οἱ πρέσβεις ἐφ' οἷς οἱ Λακεδαιμόνιοι ποιοῖντο τὴν εἰρήνην· προηγόρει δὲ αὐτῶν Θηραμένης").

β. Στο πρώτο απόσπασμα του αμετάφραστου κειμένου (ειδικά 2.2.4.) οι Αθηναίοι

την επόμενη ημέρα από την ανακοίνωση της ήττας στους Αιγός Ποταμούς λαμβάνουν κάποιες αποφάσεις για να ενισχύσουν την πόλη τους. Μεταξύ αυτών είναι και να επιδιορθώσουν τα Μακρά Τείχη (*"τῇ δ' ὕστεραία ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ᾗ ἔδοξε ... καὶ τὰ τείχη εὐτρεπίζειν"*). Πρόκειται για τα αμυντικά τείχη της πόλης των Αθηνών που χτίστηκαν μεταξύ 461 π.Χ. και 455 π.Χ., τα οποία ένωναν την αρχαία Αθήνα με τον Πειραιά. Αποτελούνταν από δύο τείχη, το "Βόρειο" (ή "Εξωθεν") και το "Μέσον" Τείχος (ή "Φαληρικόν") σε παράλληλη διάταξη, μήκους 40 σταδίων (7 χλμ.) και σε μεταξύ τους απόσταση ενός σταδίου (184μ.) που όμως φθάνοντας στον Πειραιά περιέκλειαν όλη την πόλη, το λιμάνι και την Πειραιϊκή χερσόνησο, με κύριο ακριβώς στόχο να προστατευτεί η επικοινωνία της Αθήνας με το λιμάνι της. Εκτός όμως των δύο παράλληλων αυτών τειχών υπήρχε και τρίτο το "Νότιο", που από την Αθήνα κατέληγε στο σημερινό Παλαιό Φάληρο, που περιλαμβανόταν όμως στα Μακρά Τείχη. Επειδή αρχικά το Βόρειο και το Νότιο ήταν τα πρώτα που κτίστηκαν και που περιέκλειαν τα δύο τότε επίνεια της Αθήνας, τον Πειραιά και το Φάληρο, ονομάστηκαν Μακρά Τείχη. Τα τείχη αυτά διασφάλιζαν πως η Αθήνα δεν θα είχε πρόβλημα ποτέ με τις προμήθειες, όσο αυτή έλεγχε τη θάλασσα. Επίσης, με το χτίσιμο των Μακρών Τειχών, η Αθήνα έγινε κατ' ουσίαν ένα νησί μέσα στη στεριά, μιας και καμία χερσαία δύναμη δε μπορούσε να την καταλάβει. Αποτελέσαν σημαντικότατο μέσο άμυνας και βασική ένδειξη πλούτου και μεγαλείου της πόλης, καθώς η κατασκευή τους ήταν πολυδάπανη. Εν προκειμένω, τα τείχη συνιστούν ένα βασικό αμυντικό μηχανισμό στον οποίο στηρίζονται οι Αθηναίοι, για να προστατευτούν από τον εχθρό.

Όλη αυτή η αξία των τειχών κυριολεκτικά κατεδαφίζεται στο δεύτερο αμετάφραστο κείμενο (ειδικά 2.2.22 - 2.2.23). Ένας από τους σημαντικότερους όρους για να κάνουν ειρήνη οι Σπαρτιάτες με τους Αθηναίους ήταν η κατεδάφισή τους. Αυτό προτείνει και ο Θηραμένης. Οι Αθηναίοι βρισκόμενοι υπό την πιεστική ανάγκη της πείνας και οδηγούμενοι από το ένστικτο της αυτοσυντήρησης, αδιαφορούν για την αξία των τειχών και οδηγούνται στην κατεδάφισή τους (*"τῇ δὲ ὕστεραία ἀπήγγελλον οἱ πρέσβεις ἐφ' οἷς οἱ Λακεδαιμόνιοι ποιοῖντο τὴν εἰρήνην· προηγόρει δὲ αὐτῶν Θηραμένης, λέγων ὡς χρή πείθεσθαι Λακεδαιμονίοις καὶ τὰ τείχη περιαιρεῖν. ἀντειπόντων δὲ τινων αὐτῶ, πολὺ δὲ πλείονων συνεπαινεσάντων, ἔδοξε δέχεσθαι τὴν εἰρήνην"*), που έγινε μάλιστα υπό τη συνοδεία της μουσικής των αυλών! Κλήθηκαν αυλητρίδες, όπως έκαναν στα γλέντια και στα συμπόσια, για να πανηγυρίσουν "μετά μουσικής" την κατεδάφισή τους! Ο ελληνικός κόσμος γιόρταζε την καταστροφή τους, γιατί άρχιζε γι' αυτούς η ελευθερία (*"τὰ τείχη κατέσκαπτον ὑπ' αὐλητρίδων πολλῇ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκείνη τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας"*). Τα Μακρά Τείχη, έμβλημα της πάλαι ποτέ Αθηναϊκής Ηγεμονίας, που καταδυνάστευσε πολλούς Έλληνες, παύουν να υπάρχουν, σηματοδοτώντας την εξουδετέρωση της αθηναϊκής δύναμης. Άλλωστε, οι Σπαρτιάτες από την αρχή

της οικοδόμησής τους εναντιώθηκαν στη δημιουργία τους. Τώρα, λοιπόν, ήρθε η στιγμή να αισθανθούν ικανοποίηση καταστρέφοντάς τα και συνάμα ταπεινώνοντας την Αθήνα.

- γ. Στα εξεταζόμενα χωρία, παρατηρεί κανείς μια πολύ έντονη και συχνή διακύμανση στα συναισθήματα που κατακλύζουν τους δημοκρατικούς Αθηναίους. Οι αλλαγές που προκύπτουν διακαριοιογούνται απόλυτα από την κρισιμότητα των ιστορικών εξελίξεων, όπως επίσης και από την πρωτόγνωρη εμπειρία της αποτυχίας και της παράλληλης ταπείνωσης του στόλου, η οποία, για τους Αθηναίους δεν ήταν ούτε αναμενόμενη ούτε και διαχειρίσιμη.

Το αρχικό σάστισμα διαδέχεται η θλίψη για τους νεκρούς (τούς απολωλότας πενθοῦντες) και κυρίως ο φόβος, ο πανικός και η απελπισία για όσα πίστευαν ότι θα πάθουν και οι ίδιοι. Στο σημείο αυτό εμφανίζεται η αυτοκριτική των Αθηναίων, οι τύψεις και η αναγνώριση των προηγούμενων σφαλμάτων τους (ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἔτι αὐτοὶ ἑαυτούς...καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων).

Αυτά τα αγωνιώδη συναισθήματα δίνουν γρήγορα τη θέση τους στη σύνεση και τη λογική σκέψη. Δεν υπάρχει χρόνος για κάτι ἄλλο από την οχύρωση της πόλης και την προετοιμασία για την επίθεση των Λακεδαιμονίων (ἐν ᾗ ἔδοξε τοὺς τε λιμένας ἀποχῶσαι πλὴν ἑνὸς καὶ τὰ τεῖχη εὐτρεπίζειν καὶ φυλακὰς ἐφιστάναι καὶ τᾶλλα πάντα ὥς εἰς πολιορκίαν παρασκευάζειν τὴν πόλιν). Κατά τη διάρκεια του αποκλεισμοῦ οἱ ἀντοχές των Αθηναίων δοκιμάζονται, ὁμως προσπαθοῦν με κάθε τρόπο να διατηρήσουν την αξιοπρέπεια και την ελευθερία της πόλης.

Όταν πια δεν ἔχουν ἄλλη υπομονή εξαιτίας της παντελοῦς ἔλλειψης εφοδίων, παραιτοῦνται ἀπὸ ὅποιες ἄλλες απαιτήσεις και διακατέχονται ἀπὸ ἀνυπομονησία για το ποια θα εἶναι ἡ τελικὴ ἔκβαση των πραγμάτων(εἰσιόντας δ' αὐτοὺς ὄχλος περιεχεῖτο πολὺς, φοβούμενοι μὴ ἄπρακτοι ἦκοιεν· οὐ γὰρ ἔτι ἐνεχώρει μέλλειν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων τῷ λιμῷ.) Εκείνη τη στιγμή, ἡ ἀναγγελία ἐξεύρεσης λύσης, γεμίζει τους Αθηναίους με αἰσθήματα ἀνακούφισης, χαράς, ἐλπίδας και ἐνθουσιασμοῦ για τη νέα σελίδα στην ιστορία ολόκληρης της Ελλάδας (τὰ τεῖχη κατέσκαπτον ὑπ' αὐλητρίδων πολλῇ προθυμίᾳ, νομίζοντες ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῇ Ἑλλάδι ἄρχειν τῆς ἐλευθερίας).

Όμως, παρά τις προσδοκίες που ἀναπτύχθηκαν, ἡ κατάσταση τελικὰ υπήρξε πολλὴ διαφορετικὴ, με σημαντικό μερίδιο ευθύνης να ἀνήκει στους Τριάκοντα τυράννους και τὸν ἀπολυταρχικὸ τρόπο διακυβέρνησης, που ἐπέλεξαν. Στην ἀρχή, οἱ συλλήψεις γνωστών καταδοτῶν προκάλεσαν ικανοποίηση και αἴσθηση ἀποκαταστάσεως της τάξης(ἀρχισαν να συλλαμβάνουν...δεν εἶχαν μ' αὐτούς). Ἐνῶ, ὁμως, ο ρόλος τους ἦταν ξεκάθαρα ἐγγυητικός για τη διασφάλιση της ομαλότητας στην πολιτικὴ ζωὴ του τόπου και ἐπρεπε να ἐνισχύσει τη συνοχή και τη σταθερότητα της αθηναϊκῆς πολιτείας, ἡ ἐκούσια ἀναβλητικότητα, ἡ

ασυνέπεια και η αισχύρωση (άρχισαν να καταστρώνουν ...ανεξέλεγκτη κυριαρχία τους στην πόλη) των πράξεών τους διατάραξε ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Η Αθήνα έχασε μια ευκαιρία ομολοποίησης και δικαίως προκλήθηκαν στους δημοκρατικούς συναισθήματα απογοήτευσης, αδικίας, θυμού και οργής.

Σε κάθε περίπτωση, η περίοδος διακυβέρνησης από τους Τριάκοντα δεν δικαίωσε όσους με καλή προαίρεση είχαν πιστέψει σε αυτούς και απέδειξε τη σημαντικότητα ανάγκη των πόλεων για ικανούς και άξιους ηγέτες στην πορεία προς τη συλλογική ολοκλήρωση.

B.2.α. β, δ, ε, γ, α

β. 1 – Λ, 2 – Σ, 3 – Λ, 4 – Λ, 5 – Λ

B.3.α. 1 α, 2 δ, 3 ε, 4 στ, 5 γ, 6 θ, 7 η

β. (ενδεικτική απάντηση): παραλογισμός, λεξιλογικός.

Η λεξιλογική άσκηση του διαγωνίσματος ήταν δύσκολη.

B.4. άφικηται, οίμωγαῖς, παραγγελεῖς, πλέον, τείχει, φοβοίμεθα, ἤν, δεδεγμένοι εισί(ν), νομιούντες,, ἐκείνης.

B.5.α. νυκτός: γενική του χρόνου στη μετοχή αφικομένης

τῷ ἑτέρῳ: αντικείμενο στη μετοχή παραγγέλλων

ἐκείνης: επιθετικός προσδιορισμός στο ουσιαστικό της νυκτός

πίθεσθαι: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα χρή

νομίζοντες: επιρρηματική αιτιολογική μετοχή, προσδιορισμός της αιτίας στο κατέσκαπτον.

β. μὴ ἄπρακτοι ἤκοιεν: δευτερεύουσα ονομαστική ενδοιαστική πρόταση, εισάγεται με τον ενδοιαστικό σύνδεσμο μὴ (δηλώνει φόβο μήπως συμβεί κάτι το ανεπιθύμητο), εξαρτάται από τη μετοχή φοβούμενοι, εκφέρεται με ευκτική του πλαγίου λόγου γιατί στην κύρια πρόταση υπάρχει ιστορικός χρόνος (περιχεῖτο) και λειτουργεί ως αντικείμενο της μετοχής φοβούμενοι.

ἐν ᾗ ἔδοξε τοὺς τε λιμένας ἀποχωῶσαι πλὴν ἐνός: δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική πρόταση (στη λέξη ἐκκλησίαν), εισάγεται εμπρόθετα με το ἐν και την αντωνυμία αναφορική αντωνυμία ἥ, εκφέρεται με οριστική, δηλώνει το πραγματικό.